

Op de vlucht voor IS uit Baghouz

Voorwoord Honderd jaar Vrouwenkiesrecht, honderd jaar verdere ontwikkeling?

door Sybilla M. Dekker

Op zaterdag 9 Maart – een dag na de viering van Internationale Vrouwendag – werd ik getroffen door een foto van een grote groep vrouwen met kinderen uit het Syrische dorp Baghouz. Zij waren op de vlucht voor IS.

De foto toont zwart omhulde vrouwen, geen gezichten, geen ogen, geen armen, geen herkenning van een menselijk wezen. Tussen de vrouwen zijn enkele kinderen in gekleurde kledij, als het ware platgedrukt tussen de zwarte figuren. Anno 2019 mogen vrouwen en meisjes in die gebieden, onder dergelijke regimes, eigenlijk niet bestaan of zichtbaar

zijn. Met name in IS-gebied waar vrouwen als seksslavinnen worden verhandeld, verkocht of vermoord. Maar ook de gevangenen genomen christelijke Jezidi vrouwen hebben een vreselijk leven in IS-gebied, getuige de beschrijvingen over de massagraven van vermoorde en onthoofde vrouwen en kinderen.

In veel landen staan vrouwenrechten onder toenemende druk van religieuze tradities en fundamentalisme. Restricties voor vrouwen in de naam van religieuze tradities zijn in de meeste gevallen symptomen van bredere

mensenrechtenschendingen en politieke repressie. Hoelang zal het nog duren voordat deze vrouwen kiesrecht hebben en invloed kunnen uitoefenen op hun landsbestuur, en daarmee op hun eigen positie binnens- en buitenshuis?

In West-Europa hebben wij vrouwen een lange strijd gestreden om het actief en passief kiesrecht te verkrijgen. In Engeland was één van de belangrijkste voorvechtsters Emmeline Pankhurst (1858-1928). Haar naam is meer dan enig andere naam verbonden met de strijd voor het vrouwenkiesrecht in Groot-Brittannië. In 1903 richtte ze de *Women's Social and Political Union* op. Pankhurst's tactieken om de aandacht te trekken van het publiek brachten haar vaak in de gevangenis, alleen maar omdat zij de rechten van vrouwen opeiste.

Arrestatie Emmeline Pankhurst

Opvallend is dat Emmeline Pankhurst in de Eerste Wereldoorlog haar activiteiten voor het vrouwenkiesrecht opschortte. Zij ijverde ervoor dat vrouwen de plaats van mannen in fabrieken zouden innemen. In 1914 richtte ze ook de internationale vredesbeweging voor vrouwen op. In maart 1918 begon de Britse regering vrouwenstemrecht (actief kiesrecht) toe te kennen in het Verenigd Koninkrijk en Ierland, maar alleen aan vrouwen van boven de dertig – terwijl mannen kiesrecht hadden vanaf de leeftijd van 21!

In Nederland hebben we een heel eigen strijd gestreden. Het is goed om ons te realiseren dat in 1882 in Nederland vrouwen nog niet expliciet in de Grondwet werden genoemd. Het verzoek van Aletta Jacobs aan de gemeenteraad van Amsterdam om haar op de kieslijst te plaatsen werd geweigerd. Opeens was 'de geest der wet' belangrijker: alleen mannen konden meedoen. In de aangepaste Grondwet van 1887 werd alleen gesproken over mannelijke ingezetenen van Nederland, waarmee vrouwen expliciet werden buitengesloten. Vrouwen uit het hele land gingen toen hun krachten bundelen. In 1894 werd de Vereniging van Vrouwenkiesrecht opgericht (VVK). In 1895 werd Aletta Jacobs presidente van de afdeling Amsterdam en in 1903 presidente van het landelijk bestuur. Ze gaf lezingen en schreef artikelen in kranten en tijdschriften om de redelijkheid van het Vrouwenkiesrecht uit te leggen. Congressen en internationale contacten volgden. Op 18 oktober 1916 werd een grote vrouwendemonstratie in Amsterdam gehouden. Dat was uniek voor die tijd!

Ook andere vrouwen waren belangrijk in de kiesrechtbeweging, zoals Rosa Manusen en Wilhelmina Drucker. In 1917 werd het passief kiesrecht voor zowel mannen als vrouwen ingevoerd. Maar het actief kiesrecht werd alleen opengesteld voor mannen.

Een mijlpaal was dat Koningin Wilhelmina op 18 september 1919 de wet ondertekende die het volledig kiesrecht aan vrouwen toekende. Uiteindelijk kregen vrouwen pas in 1922 automatisch een stembriefje toegesonden, net zoals mannen dat kregen, zodat zij echt konden stemmen. De gelijkstelling was een feit. Ondanks dat vele mannen deden wat zij konden om deze vooruitgang tegen te houden met argumenten als dat 'het kiesrecht onvrouwelijk zou zijn' en een 'echte vrouw' nooit kiesrecht zou willen bezitten en dat 'de man van nature verstandiger zou zijn dan de vrouw en zo was zo geschapen door God.'

Toch gingen de ontwikkelingen door. Niet onvermeld mag blijven dat op 17 september 1918, de allereerste vrouw in de Tweede Kamer plaats nam: Suze Groeneweg. als lid van de SDAP richtte ze zich met name op arbeidersvrouwen en -mannen en het belang van kiesrecht voor beiden. Op 3 juli 1918 had Suze Groeneweg 569 stemmen gekregen. Allemaal van mannen: vrouwen mochten immers nog niet stemmen! Aletta Jacobs van de Vrijzinnig-Democratische Bond (VDB) lukte het toen niet om in de Kamer te komen. Hoewel ze van alle vrouwelijke kandidaten de meeste stemmen kreeg, kreeg een mannelijke kandidaat zoveel voorkeurs-

stemmen, dat hij plaats mocht nemen in de Tweede Kamer (overigens zetelde in de Eerste Kamer Carry Pothuis-Smit (SDAP) als eerste vrouw sinds 1920). In haar maidenspeech zei Suze Groeneweg in de Tweede Kamer: 'Ik voel als draagster van deze geschiedkundige gebeurtenis de zware verantwoordelijkheid te bewijzen dat vrouwen niet ongeschikt zijn voor de politiek!'

Is deze opmerking en opvatting niet een illustratie van de gedachte dat vrouwen steeds opnieuw lijken te moeten bewijzen dat ook zij uitermate geschikt kunnen zijn voor allerlei functies, ook functies in de politiek? Hoewel ze niet werd verkozen, trad ook Aletta Jacobs sterk naar buiten namens de Vrijzinnig-Democratische Bond.

Aletta Jacobs

Ze geldt als een liberale vrouw – een vrijdenker – die het aanzien van Nederland drastisch heeft veranderd. Ze bracht veel onderwerpen die te maken hebben met de positie van vrouwen op de agenda van de Tweede Kamer. Het gevolg was dat er allerlei emanciperende maatregelen door de politiek werden genomen. Er kwam bijvoorbeeld aandacht voor de positie van de vrouw binnen het huwelijk, voor arbeids- en rusttijden van vrouwen, het verbod op nachtarbeid en lang na Jacobs' tijd, in 1956, de opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw. Aletta Jacobs heeft de eerste feministische golf met groot doorzettingsvermogen ingezet, zo kunnen we stellen.

Herinneren we ons nu nog dat in 1977 Ria Beckers de eerste vrouwelijke lijsttrekker in Nederland werd voor Groen Links? Op dit moment, anno 2019 zijn er twee vrou-

wen die fractievoorzitter zijn in de Tweede Kamer, Marianne Thieme van de Partij voor de Dieren en Lilianne Marijnissen van de SP. Hoe is dat binnen de VVD gegaan? Is er sprake van een tweede feministische golf binnen de VVD? Lange tijd zien we binnen de VVD krachtige vrouwen in de frontlinie van de partij staan. Neem Haya van Someren-Downer, een spraakmakende en populaire politica, die samen met Hans Wiegel en Harm van Riel de koers van de VVD bepaalde. Zij werd in 1959 als jonge vrouw Kamerlid en ontpopte zich als sterk woordvoerdster op het terrein van onderwijs (bijvoorbeeld tegen de middenschool van Minister van Kemenade) en de publieke omroep. Tijdens haar lidmaatschap van de Tweede kamer werd zij lid van de Zuid-Hollandse Provinciale Staten.

Zij werd in 1976 lid en voorzitter van de fractie van de Eerste Kamer. Er treden

Haya van Someren-Downer

diverse vrouwen in de voetsporen van Haya van Someren, zoals Ankie Broekers-Knol en Nicoline van der Broek als voorzitter van de EK-fractie van de VVD in de periode 1999 tot 2005. Zo ook nu Annemarie Jorritsma (die eerder minister van Economische Zaken en vice-premier was) als voorzitter van de VVD-fractie in de EK. Allemaal stevig stelling nemend voor de positie en doorstroming van vrouwen. En laten we ook de eerste vrouwelijke dijkgraaf Joan Leemhuis-Stout noemen, ook van liberale huize, die daarna Commissaris van de Koningin werd in Zuid Holland. Of Neelie Kroes, die na haar ministerschap van Verkeer en Waterstaat naam maakte als Eurocommissaris. Het beeld ontstaat dat er in de VVD niet zozeer een feministische beweging was, maar eerder een aantal sterke vrouwen die mede de agenda van ons land hebben bepaald.

“... Het beeld ontstaat dat er in de VVD niet zozeer een feministische beweging was, maar eerder een aantal sterke vrouwen die mede de agenda van ons land hebben bepaald ...”

En hoe staan we er nu voor in de maatschappij met zijn organisaties en bedrijven? Lange tijd hebben vrouwen maar beperkt deelgenomen aan het arbeidsproces. Mochten zij willen werken, dan deden en doen ze dat steeds op een beperkt aantal dagen en uren. De voorkeur van veel vrouwen is nog steeds het werken in deeltijd. Inmiddels neemt meer dan tachtig procent van het aantal vrouwen tussen de 18 en de 64

jaar deel aan het arbeidsproces. Dat is sterk toegenomen. Voltijds vrouwelijke werkers naderen nu de veertig procent!

Kennelijk kunnen we ons een dergelijke beperkte inzet en drie dagen deeltijd – nog door veel vrouwen als gewenst gezien in combinatie met kinderen en hun relatie – permitteren. Toch moeten wij ons – en de VVD met ons – blijven inzetten voor de economische zelfstandigheid en onafhankelijkheid van vrouwen.

Het streven naar meer vrouwen in leidinggevende en topposities in het bedrijfsleven en bij de overheid is al jarenlang een thema. Naarmate meer topposities worden ingenomen door vrouwen en mixed teams goed functioneren, ontstaat een meer evenwichtig en divers personeelsbestand. Dat zal de positie van vrouwen zeer ten goede komen.

In bedrijven, aangesloten bij Talent naar de Top (een initiatief van overheid en bedrijfsleven dat sinds 2006 loopt om de doorstroming van vrouwen naar de top te verbeteren) zien we dat het streven naar dertig procent vrouwen in de top wel degelijk haalbaar is: als je je maar langdurig committeert aan een krachtig diversiteitsbeleid. In 2017 tekende de Monitoring Commissie van Talent naar de Top 36,9 procent vrouwen op in Raden van Commissarissen en 27,2 procent in de Raden van Bestuur van 262 bedrijven die zijn aangesloten bij Talent naar de Top. Een veel hoger percentage dan in beursgenoteerde ondernemingen, waar het aantal vrouwen in topposities achterloopt.

In oktober 2017 trad het Kabinet-Rutte III aan: van de 24 bewindsleden die zijn benoemd zijn er tien vrouw. Het Kabinet komt daarmee op 42 procent vrouwelijke bewindslieden! De Tweede Kamer bestaat nu voor 35 procent uit vrouwen, de vrouwelijke voorzitter meegeteld.

Even een terugblik: in 1953 trad de eerste vrouwelijke staatssecretaris aan: Anna de Waal van Economische Zaken. En in 1956 werd de eerste vrouwelijke minister benoemd: Marga Klompé, minister voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. In de zestiger jaren werd Marga Klompé terecht geacht minister-president te kunnen worden. Zij deed het niet omdat zij niet voldoende financiële kennis zou hebben. Overigens heeft Nederland in tegenstelling tot de Caribische landen van ons Koninkrijk nog nooit een vrouwelijke premier gekend.

Vijftien van de 28 Europese lidstaten kennen of kenden wel een vrouw als premier. Zelfs Zwitserland heeft sinds 1971 vier vrouwen als bondspresident gekend.

Tot slot: ik citeer Atria, het kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, dat pleit voor politieke participatie van vrouwen uit alle etnische groepen: 'Naarmate een volksvertegenwoordiging een goede afspiegeling is van de gehele bevolking vergroot dit de kans dat de politieke agenda overeenkomt met kwesties die in alle hoeken van de samenleving spelen. Het is belangrijk dat de bevolking zich kan identificeren met haar politieke vertegenwoordigers. Het is belangrijker dan ooit dat vrouwen invloed hebben op het agenderen van allerlei beleidskwesties.' Aan dit citaat zou ik willen toevoegen dat ook de politieke partijen, zeker de VVD, zich langdurig en

Marga Klompé, eerste vrouwelijke minister in Nederland

consistent moeten blijven inzetten voor diversiteitsbeleid. We moeten maatregelen ten behoeve van de versterking van de positie van vrouwen blijven nemen. Als we willen treden in de voetsporen van Aletta Jacobs en andere wegbereiders is het van groot belang dat we erkennen dat de vrouwenemancipatie een lange geschiedenis kent. Te weinig realiseren we ons dat dergelijke rechten niet overal zo vanzelfsprekend zijn. De foto van de onherkenbare vrouwen uit Syrië, zoals eerder beschreven, toont nog eens op hoeveel plaatsen in de wereld aan vrouwen fundamentele rechten worden ontnomen, hun rechten worden geschonden of niet erkend.

Juist daarom moeten we onze principiële rechten en vrouwenrechten koesteren. We hebben onze rechtsstaat ook niet zomaar verworven. De politiek is genoodzaakt zich te verbinden met wat er op straat speelt. Juist van politici en bestuurders mogen we verwachten dat we steeds de brug slaan en ook duidelijk maken hoe onze vertegenwoordigende democratie werkt. De meerderheid beslist na goede afwegingen en het nemen van verantwoordelijkheid, zowel voor de toekomst van mannen als vrouwen. Onze democratie is niet alleen een kwetsbaar goed, maar ook een uitdaging om daarin voortdurend adequaat te functioneren. Waarin rechten voor en van vrouwen evenzeer tellen als die van mannen.

Tijdens de tweede feministische golf in de zestiger en zeventiger jaren ijverde men verder voor de economische zelfstandigheid en

onafhankelijkheid van vrouwen. Verschillende liberale vrouwen en politici hebben daar een bijdrage aan geleverd. Maar van een feministische golf binnen de VVD kan men niet echt spreken. Liberale waarden zoals vrijheid om te kiezen en verantwoordelijkheid om de keuze verder in te vullen lijken voldoende te zijn om de positie van vrouwen daadwerkelijk te versterken. De uitvoering hangt echter vooral samen met het in de praktijk van alle dag bevorderen van kansen voor talentvolle vrouwen, zodat de VVD in alle opzichten een herkenbare afspiegeling is van de samenleving op alle posities.

Het Vrouwenkiesrecht heeft ons veel gebracht en daagt ons uit om onze verantwoordelijkheid te blijven nemen, ook naar vrouwen in andere landen, die nog te vaak onder slechte en onderdrukkende omstandigheden moeten leven. Met honderd jaar ervaring hebben we het doorzettingsvermogen om positie van vrouwen nog verder te verbeteren en niet stil te blijven staan. Dat blijft ook voor de VVD een blijvende uitdaging.

S.M. Dekker is minister van staat. Ze was minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer van 2003 tot en met eind 2006 en bekleedde verscheidene directiefuncties. Ze zet zich in voor de doorstroming van vrouwen naar de top bij overheid en in het bedrijfsleven via Talent naar de Top, Atria en andere organisaties.

